

DOI: 10.2298/MUZ1417155V
 UDK: 050:78(497.1)"1918/1941"
 323.1(497.1)"1918/1941"

Два погледа на југословенство у српској музичкој периодици међуратног доба*

Александар Васић¹

Музиколошки институт САНУ (Београд)

Апстракт

Студија испитује однос према идеологији југословенства у српским музичким часописима између два светска рата. Уочено је присуство двају различитих, па и супротних ставова. Док су поједини музичари снажно заступали идеју интегралног југословенства, други су желели очување дистинктивних обележја унутар те заједнице. Та је подела кулминирала у случају Јужнословенског певачког савеза у чији састав Хрватски пјевачки савез није ушао. Тако се у српској музичкој периодици може пратити темељни идеолошки и политички проблем Краљевине Југославије.

Кључне речи

југословенска идеологија, српска музичка периодика – XX век, Јужнословенски певачки савез, Хрватски пјевачки савез, Божидар Широла, Миленко Живковић

Српску музичку културу међуратног доба обележио је, поред осталог, дотад незабележени развој музичке периодике. За нешто мање од двадесет година у Београду се појавило чак седам музичких часописа. То су: *Музички гласник* (1922), *Музика* (1928–1929), *Гласник Музичког друштва „Стианковић”* (1928–1934, 1938–1941; јануара 1931. преименован у *Музички гласник*), *Звук* (1932–1936), *Весник Јужнословенског пјевачког савеза* (1936–1936, 1938), *Славенска музика* (1939–1941) и *Ревиија музике* (1940). Две хиљаде стотину осамдесет два текста, колико износи учинак ових гласила, богат је грађом за бројна и различита испитивања, анализе и тумачења.² Једном од таквих испитивања посвећујемо простор у овој студији. Реч је о односу међуратних музичких часописа према идеологији југословенства.³

* Ова студија представља резултат рада на пројекту *Идентификација српске музике од локалних до глобалних оквира: традиције, промене, изазови* (бр. 177004), који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Владе Републике Србије.

¹ alvasic@yubc.net

² Интегралну аналитичку библиографију наших музичких часописа међуратне епохе сачинио је писац ових редова, она засад није објављена.

³ Из нашег излагања изостаће осврт на грађу *Музичког гласника* из 1922. године. О идеолошким аспектима те ревије писали смо у једној ранијој прилици (Васић 2009).

Званично прокламована идеологија Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца, односно Краљевине Југославије, југословенство је прихватано и добровољно и интимно, поготово у првим годинама нове државне заједнице.⁴ То се може запазити и у музичкој периодици која се у потпуности ставила у службу југословенске идеје. Колико су то реалне кадровске и техничке могућности допуштале, београдска гласила бележила су рад музичких уметника, регистровала нотна издања, књиге, часописе из разних крајева Југославије. Београдски музички часописи међуратног времена доносе вести о музичком животу и институцијама у разним деловима Краљевине, највише у највећим центрима, а објављују се и вести о извођењима и успесима југословенских композитора у иностранству.

Југословенски садржаји у музичкој периодици обележени су својеврсним заносом музичких писаца и уредника (нарочито одмах по настанку Краљевине СХС), али, исто тако, отвореним исказивањем незадовољства и критиком нежељених, рђавих појава и тенденција. Релативно рано појавио се и знак дубоког размимоилажења у погледу на темељни аспект југословенске идеологије – на питање природе и степена јединства различитих народа пок окриљем те идеологије. Та три елемента – одушевљење, критика/полемика, разилажење у фундаменталном смислу – чине оквир у којем се испољила југословенска проблематика у нашим музичким часописима. Но пођимо, најпре, од примера заступљености југословенске тематике у нашим музичким часописима између два рата.

Поједини музички часописи позвали су хрватске музичаре да сами представе своје биографије и свој рад. Такав је био случај с Антуном Добронићем у *Гласнику МД „Сџанковић”* (његова аутобиографија је изашла 1931) (Добронић 1931). Студије, огледе и чланке о хрватским и словеначким композиторима објавили су *Музички гласник* и (највише) *Звук*. Рикард Шварц (1933) је писао о клавиранској музици Јосипа Славенског (иступивши с генералном карактеристиком Славенског као романтичара). О Антону Лајовицу је писао Славко Остерц (1933), а Лајовиц је представио Матеја Хубада (1934), посебно истакавши Хубадов рад на пропагирању Мокрањчевих *Руковeћи* код Словенаца, пре и на почетку Првог светског рата. Борис Папандопуло (1934) је зналачки и понесено, с наглашавањем југословенске идеологије, говорио о Ватрославу Лисинском, а Виктор Новак (1934) о Фрањи Дугану старијем. Анализу свих ставова *Религиофоније* Јосипа Славенског у *Звуку* је објавио Бранко М. Драгутиновић (1934). Преглед савременог музичког стварања код Словенаца написао је млади

⁴ О сложеним проблемима прве југословенске државе видети Грол 2005.

Драготин Цветко (1939). Није потребно наводити још сличних примера. Српска музичка периодика настојала је да прикаже рад најзначајнијих хрватских и словеначких композитора и може се рећи да је у томе успела. Сви наведени чланци унапредили су познавање хрватске и словеначке музике код београдске и српске читалачке публике. Наглашавамо српске јер су часописи излазили у Београду, а у Хрватској и Словенији је рад наведених, тамошњих музичара морао бити познатији него у Београду.

Југословенство је у нашим међуратним музичким гласилима било заступано и борбено и с нескривеном емоцијом. Југословенска идеологија није заступана „апстрактно”, већ се она везивала за конкретна музичка питања и садржаје. Емоцијама је обележен чланак који је *Весник Јужнословенског њевачког савеза* посветио двадесет петој годишњици уметничког рада Светолика Пашћана-Којанова, првог артистичког вође Савеза. За каденцу чланка сачувани су редови који говоре о једном програму који је био више од идеологије, који је за поједине људе онога времена био идеал и осећање:

„За своје зnanje koje ima, Pašćan i danas priznaje da duguje večnu zahvalnost svojim učiteljima Humlu, Lhotki, Duganu i Rosenberg-Ružiću, Hrvatskom pjevačkom društvu „Lisinskom“. Jugoslovenska muzika mnogo duguje Svetoliku Pašćanu jer je posle rata bio Pašćan prvi i jedini Srbin dirigent koji je u istoj meri i podjednako propagirao dela hrvatskih i slovenačkih autora, šireći time ideju jugoslovenstva” (Аноним 1935: 22).

Ипак, југословенска идеологија је схватана као вредност, као циљ којем треба стремити, али не и као заштита за појаве и садржаје који нису заслуживали подршку или позитивну оцену.

Пре свега, замерке су стављане музичким центрима Краљевине и њеним установама. Примећено је одсуство жеље, односно слаба воља за сарадњом и међусобним музичким познавањем и уважавањем. Антун Добронић је то брито формулисао. Према његовим речима, Југославија има три музичка центра којима је јасна тенденција да се међусобно игноришу (Добронић 1933: 59). Да је југословенска музичка стварност далеко од жељених, прокламованих циљева, сведоче искрене, статистиком потрепљене опсервације Луцијана Марије Шкерјанца. Он је 1933. у *Звуку* изашао с отвореним примедбама Београду и Загребу, и то због занемаривања словеначких оперских дела на репертору позоришних кућа у тим градовима. Наиме, Љубљана је, како наводи Шкерјанц, за кратко време поставила све хрватске и српске опере (он наводи и примере), док то није био случај са словенач-

ким операма у Београду и Загребу. Поводом слабијег одзива Београда и Загреба на словеначку музику, Шкерјанц примећује како је „ипак [...] чудно да је данас slovenačkom kompozitoru lakše da stavi svoje delo na program u Pragu ili Brnu nego u Zagrebu ili Beogradu...”. (Škerjanc 1933: 148). Примедбе је имао и Београд – на свој рачун. Осврт на београдску премијеру опере *Никола Шубић Зрински* Ивана Зајца, *Славенска музика* отпочиње следећим речима: „Морало се, истина, чекати 20 година, али је Београдска опера ипак испунила једну своју културно-уметничку мисију – извела је на својој сцени *Николу Шубића-Зрињскога* од Ивана Зајца” (Аноним 1939: 1)

Питање позоришног репертоара, у којем су значајну улогу увек играле и финансијски и организациони разлози, није нужно, увек, сагледати на неповољан начин – као резултат недовољне пажње појединих личности и управних тела и, поготово, као знак рђаве намере. Остају, међутим, два значајна аспекта. С једне стране, у оно време у нас се очито веома много држало да међуодноса државних културних центара у погледу репертоара и зато се толико расправљало о неједнакостима и лакунама. Како је југословенство било снажно заступано, разумљиво је да су се тражиле потврде привржености том програму. С друге стране, значајно је да се о оваквим питањима расправљало отворено и без зазора. То говори о приликама у ондашњој држави и друштву. Југословенство је, дакле, у музичким часописима брањено позитивним примерима музичке сарадње појединаца из различитих нација и центара, борбеним залагањем за његове музичке вредности и емотивним излицима који нису били неуверљиви.

Критички приступ музичком репертоару срећемо, на другачији начин од приказаног, у једном чланку Славка Остерца. У свом осврту на оперску и концертну сезону 1927/28. у Љубљани, он као негативан репертоарски гест наводи извођење опере *Женидба Милошева* Петра Коњовића (Osterc 1928: 247). Прва Коњовићева опера, дело његове младости и више пута редигована, свакако није на висини каснијих композиторских остварења каква су *Кнез од Зејте* и *Кошћана*. Остерца нису спутавали сувишни обзири. То је што је једно дело долазило из другог музичког центра заједничке државе није подразумевало блажи критеријум.

Озбиљни знаци кризе југословенске државе и југословенске идеологије показали су се у нашим међуратним ревијама у једном случају, једном али довољно снажном да би се јасно уочило постојање различитих погледа на значајна музичка питања, а онда и на југословенску идеологију и државну заједницу. Било је то питање Јужнословенског певачког савеза.

Јужнословенски певачки савез је представљао једну од најзначајнијих установа ондашњег музичког живота. Два од наших међуратних музичких часописа на себе су била узела функцију званичног гласила Савеза – *Музика* (1927–1929) и, после њеног гашења, *Гласник Музичког друштва „Сћанковић”* (1929–1934) (године 1935. ЈПС је коначно почео да издаје самостално гласило, биће то *Весник Јужнословенског певачког савеза*). Оба часописа пратила су рад ЈПС-а, а посебно се у том смислу истакао *Гласник МД Сћанковић*; из броја у број у њему су објављивани опсежни, подробни извештаје о раду, одлукама, конкурсима Савеза.

Пре него што пређемо на питање ЈПС-а, задржаћемо се, на тренутак, на вести о успеху једног југословенског композитора у иностранству. Средином 1927. на Фестивалу Међународног друштва за савремену музику у Франкфурту на Мајни, с великим успехом изведен је ораторијум Божицара Широле, *Животи и сјомен славних учитеља св. браће Тирила и Мејода*. О читавом Фестивалу и о пријему свога дела Широла је објавио обиман извештај у *Музици* (Širola 1928) Извођењу у Немачкој присуствовао је и енглески музиколог Едвард Џ. Дент (Edward Joseph Dent), у оно време председник Међународног друштва за савремену музику. После концерта он је ступио на позорницу и одржао говор. Део те беседе, у парафрази, пренео је Широла у београдској *Музици*:

„... Dent [je] došao i u oduljem govoru čestitao društvu [„Kolo”]... S ne malim ponosom istakao je, da osim Jugoslavena, osim Hrvata, koji su svoje sposobnosti upravo dokazali, ne zna na svijetu drugog naroda van Engleza, koji imaju dosta staru i dotjeranu pjevačku kulturu a da bi se uopće usudili izvesti ovakovo djelo” (Širola 1928: 24).

Прецизна нијанса у Дентовом говору – „осим Југославена, осим Хрвата” – није спорна, јер Широла је био хрватски и југословенски композитор. Било је, додуше, успешних ораторијума и у других југословенских народа – сетимо се, примерице, *Васкрсења* Стевана Христића, из 1912. године. Едвард Дент вероватно за то дело није знао, а Широла га у свом извештају – својим речима – није поменуо. Међутим, то овде није и најважније. За тему нашег разматрања значајно је приметити да се у нашој међуратној музичкој периодици јавља ово благо истицање разликовања југословенских „племена” унутар југословенске заједнице. То разликовање, како изгледа, овде је исказао странац, а Хрват/Југословен пренео га је. То разликовање, то благо наглашавање, на око ситан податак, показаће се као симптом различитих погледа

на југословенску идеологију и југословенску државу, а доводи нас и до питања о Јужнословенском певачком савезу.

Јужнословенски певачки савез је као тема уведен на странице међуратне музичке периодике чланком Косте П. Манојловића, главног секретара ЈПС-а, о трећем скупу делегата Савеза, одржаном децембра 1927. у Загребу (Манојловић 1928: 30). У том чланку садржана су два важна податка који ће обележити ЈПС као тему у нашим часописима. Манојловић подсећа читаоце да је ЈПС основан 6. априла 1924. у Љубљани и да су том приликом у Савез ступила сва српска и словеначка, и само нека од хрватских певачких друштава („Лисински” и „Младост” из Загреба, „Дубрава” из Дубровника и „Јека” са Сушака). Наиме, велика већина хрватских певачких друштава није желела да напусти Хрватски пјевачки савез, који је постојао још од 1875. У чланку Косте Манојловића помиње се низ одлука Збора са загребачког састанка; једна гласи: „да програми друштва буду у духу југословенске музичке идеологије”. Наведена два податка сугеришу да се од самог почетка јавила разлика у хрватским и другим, пре свега српским погледима на југословенство.

Како је *Музика* престала да излази априла 1929. године, то је Коста Манојловић са својом темом прешао у *Гласник МД „Штанковић”*. Свој чланак с краја 1929. и почетка 1930. он је посветио настанку, идеологији и практичним проблемима Савеза (Манојловић 1930). Недвосмилена је његова теза: потребно је јединство; треба ујединити све постојеће савезе у Југославији. Коста Манојловић са жаљењем констатује да Хрватски пјевачки савез није желео да напусти своје становиште о коегзистенцији националних савеза на југословенској територији. Манојловић примећује да то омета функционисање ЈПС-а као организације, поготово у контактима с иностранством.

На страницама српске музичке периодике међуратног доба није објављен текст у којем би Хрватски пјевачки савез елаборирао свој поглед на спорно питање. Концепција тог удружења читаоцима је била доступна индиректно, преко написа београдских музичких писаца који су излагали своје становиште и критиковали идеју и праксу која је долазила из ХПС-а.

Четири године касније, у *Музичком гласнику*, Коста П. Манојловић поново говори о односу ЈПС-а и хрватског националног удружења. Овога пута повод је била изборна скупштина Свесловенског певачког савеза у Прагу (Манојловић 1933). Манојловић наново износи историју хрватског противљења јединственом певачком савезу за Југославију и саопштава одлуке Свесловенског савеза у Прагу. Према прашкој резолуцији, чланови Свесловенског удружења могу

бити само јединствени државни савези. Упркос томе, Хрватско друштво неће прићи ЈПС-у. Све је остало како је и било, с тим што је Хрватима (и другима, у другим словенским земљама са сличним проблемима), остављен прелазни рок од шест година за ликвидацију покрајинских савеза. Карактеристичан је одговор Николе Фалера, председника ХПС-а: „... до истека шест година, одређених од конгреса у Прагу... има још времена, и...дотле [се] ко зна шта још може десити” (Манојловић 1933: 188).⁵ И догодило се, као што је познато. Атентат на југословенског краља Александра Првог Карађорђевића, октобра 1934. у Марсељу, драматично промењене међународне околности, успон фашизма, јачање комунистичког покрета, снажно су уздрмали Краљевину Југославију.

Српска музичка периодика међуратне епохе није напустила изложено становиште о Јужнословенском певачком савезу. У уводном тексту за први број *Весника Јужнословенског њевачког савеза*, марта 1935, Миленко Живковић се (и даље) ватрено борио за јединствену певачку организацију, за јединствену јужнословенску (његов је израз) националну културу, за – интегрално и чврсто југословенство. Карактеристични су завршни редови његовог емфатичног уводника:

„Sa devizom: jedna država, jedan narod, jedan Savez, *Vesnik JPS* poziva sve nacionalne pevačke snage u čvrste i jedinstvene redove, da ga svesrdno pomognu u izgradnji i odbrani homogene nacionalne kulture kod kuće i kulturnog prestiža na strani” (Uredništvo 1935: 2).⁶

Као што се види, *Весник* је штампан латиницом.

Живковићев чланак изашао је у тренутку када је Хрватски пјевачки савез престао да постоји. Наиме, одлуком управе Савске бановине од 2. септембра 1934, ХПС је оптужен за рад против државног поретка и забрањен му је рад. Никола Фалер је

⁵ Било је и других потреса у раду ЈПС-а. Године 1932. управа Првог београдског певачког друштва одлучује да ово Друштво иступи из ЈПС-а. Разлог је рад управе Савеза „који не служи ни Савезу ни његовој јужнословенској идеологији, која је ево осам деценија била свети завет ПБПД”; видети Петровић, Ђаковић, Марковић 2004: 92. Богдан Ђаковић на овој страници наводи да је прекид веза са Савезом потрајао све до 1938. године.

⁶ М. Живковић је и раније заступао идеју чврстог заједништва; године 1933. он пише: „Што ни до данас није нађена платформа за заједнички рад са Хрватским певачким савезом, т. ј. што се између Јпс и Хпс није постигло сливање у јединствену националну организацију, не треба да буде још узрок, да искрени поборници јужнословенске националне културе изгубе наду. Ми чврсто верујемо, да ће и за решење овога важног питања наступити боља времена”; видети Живковић 1933: 193.

поднео тужбу Државном савету у Београду, његова тужба је била прихваћена и ХПС је поново почео да ради од 2. новембра 1935. године (Аnonim 1984: 353). Али никада није пришао ЛПС-у.

Српска музичка периодика између светских ратова сведочи о растућој кризи која је нагризала југословенску заједницу, сведочи преко једног, наоко, не преважног организационог питања. Али није тако. Однос Јужнословенског певачког савеза и Хрватског пјевачког савеза показује да је из Београда долазило једно схватање југословенства, а из Загреба друго. Партикуларизам Хрватског пјевачког савеза показује да нису све стране у југословенској држави желеле исту врсту заједнице, а временом ни заједницу уопште. Дистанцираност већине хрватских певачких друштава указује да је у Хрватској постојала снажна свест о примарној припадности хрватском националном корпусу и да ту свест није надвладала идеја југословенства. Београдски музички часописи оставили су трага о тим чињеницама и процесима, и у том смислу представљају извор за познавање идеолошких и политичких кретања у првој југословенској држави.⁷ То је мали, али видљив траг великих оптерећења која су обележила српско-хрватске односе између два рата.

Српски музички часописи у доба Краљевине Југославије веома су ретко реаговали на конкретне политичке догађаје. У вези с југословенством постоје два таква примера.

У месецу у којем је краљ Александар укинуо политичке странке и парламент, Милоје Милојевић је написао:

„Danas je nastao trenutak da kroz duše Jugoslovena prostruji jedna misao, jedna ljubav i jedna vera. Da se na toj misli, i na toj ljubavi, i na toj veri zasnjuje sreća Srba, Hrvata i Slovenaca, okupljenih u bratsku zajednicu...” (Uredništvo 1929: 1).⁸

И Виктор Новак је стао уз владара и његово југословенство. *Музички гласник* од децембра 1934. објавио је Новаково спомен-слово на покојног краља (Новак 1934б).⁹ Тај текст одликује се подигнутим тоном, снажним залагањем за југословенство, а поменут је и Јужнословенски певачки савез као установа у служби те идеје.

⁷ Јужнословенском певачком савезу нису посвећена одговарајућа истраживања и о тој веома значајној установи не постоји монографија. У најновије време о ЛПС-у је писала Биљана Милановић (Милановић 2011).

⁸ Ово Милојевићево реаговање на крупан политички догађај, један од најзначајнијих у историји прве Југославије, „осудио” је Никола Херцигоња (Херцигоња 1968: 32; 1972: 118). Херцигоњи је сметало Милојевићево приањање уз ројализам; југословенство тог усмерења њему није било прихватљиво.

⁹ *Музички гласник* је донео и чланак поводом погибије краља Александра и том приликом је поменуто да је југословенски краљ био покровитељ Јужнословенског певачког савеза (Новак 1934а).

У српским музичким часописима између светских ратова чуо се снажан глас заточника југословенске идеје. Али био је чујан и глас оних средина и музичара који су се према тој идеји држали критички и резервисано. Југословенство музичке периодике онога доба имало је приметну сенку, а та је сенка била објективан одраз сложене стварности прве Југославије.

Већ у називу Јужнословенског певачког савеза садржана је идеолошка платформа и политичка идеја једнога времена. Као што је познато, у пројектима балканског уједињења, пре Првог светског рата, као део будуће заједнице били су виђени и Бугари. Политички догађаји нису ишли у том правцу, али је све до Другог светског рата у Југославији живео траг те идеје. Јужнословенски певачки савез никада није променио име у *југословенски савез*.¹⁰

У „Анкети о националном музичком стилу”, објављеној 1928. у часопису *Музика*, Коста Манојловић је о Бугарима говорио као делу југословенског народа (Gotovac i sar. 1928: 156). Ако су се током међуратног времена из наших музичких часописа таква разматрања повукла, није нестала и пажња према бугарској музици. Београдски, српски и југословенски читалац добио је информације о бугарском музичком фолклору, бугарским композиторима и репродуктивним уметницима, из пера бугарских писаца. Превођени су чланци бугарских музикографа и о западноевропској музици и општијим музичким питањима. Својеврстан темат о бугарској музици објавио је 1940. *Музички гласник*.¹¹

Карактеристично је за српске музичке часописе онога времена да су објављивали и оне вести које нису улепшавале слику реалних односа у музичким срединама. Такав је био случај и с Бугарском која је била посматрана као огранак јужнословенске породице. *Музика* је у свесци за фебруар 1928. објавила вест да је Министарство просвете Бугарске наредило свим властима у земљи да не одобравају концерте иностраних уметника како би се домаћим уметницима омогућило да „зараде за кору хлеба” (Аноним 1928: 57).

Српска музичка периодика између два светска рата није најиздашнији извор за познавање политичких и идеолошких превирања у првој Југославији. Ипак, извори у њој присутни

¹⁰ У цитираном посмртном слову краљу Александру, Виктор Новак је саопштио да је управо краљ био тај који је пресудио да Савез понесе придев *јужнословенски*; видети Новак 1934б: 247–248.

¹¹ Икономов 1932; Камбуров 1940; Кацарова 1940; Балкански 1940; Stojanov 1940; Pančev 1940.

могу се узети као јасни симптоми који верно одсликавају хтења и крупне музичке и друштвенополитичке проблеме онога времена.

ЛИСТА РЕФЕРЕНЦИ

- [Аноним] (1928) „Кратке вести”, *Музика* 2: 57.
- [Аноним] (1935) „Jubilej Svetolika Paščana, prvog art. vođe JPS”, *Vesnik Južnoslovenskog pevačkog saveza* 2/3: 20–22.
- [Аноним] (1939) „Наш музички живот. Зрински на сцени Београдске опере”, *Славенска музика* 1: 1–2.
- [Аноним] (1984) „Hrvatski pjevački savez”, у К. Ковачевић (ур.) *Leksikon jugoslavenske muzike*, knj. 1, Zagreb: Jugoslavenski leksikografski zavod „Miroslav Krleža”, 353–354.
- Балкански, А. (1932) „Музичка уметност у Бугарској” (превео са бугарског Живко М. Фирфовић), *Музички гласник* 3/4: 40–42.
- Васић, А. (2004) „Музикографија Српског књижевног гласника и идеологија југословенства”, *Музикологија* 4: 39–59.
- Васић, А. (2009) „Музички гласник (1922): естетички и идеолошки аспекти”, *Музикологија* 9: 97–111.
- Gotovac, J., Dobronić, A., Јоксимовић, Б., Лајовић, А., Манојловић, К. П., Милојевић, М., Одак, К., Славенски, Ј., Šafranek Kavić, J., Širola, B., „Anketa о nacionalnom muzičkom stilu”, *Музика* 5/6: 152–159.
- Грол, М. (2005) *Искушења демократије*, Београд: „Службени гласник”.
- Добронић, А. (1931) „Из моје биографије”, *Музички гласник* 1/2: 23–28.
- Добронић, А. (1933) „Репрезентација наше музике”, *Музички гласник* 3: 59–62.
- Dragutinović, B. (1934) „Religiofoniја Josipa Slavenskog. Поводом prvog izvođenja”, *Zvuk* 8–9: 323–330.
- Живковић, М. (1933) „После IX конгреса ЈПС”, *Музички гласник* 7: 192–194.
- Икономов, Б. (1932) „Музичко дело у Бугарској”, *Музички гласник* 1/2: 23–26; 3/4: 75–78.
- Камбуров, И. (1940) „Народна музичка уметност у Бугарској (Народни певачи и свирачи)” (превео са бугарског Љубомир Божиновић), *Музички гласник* 3/4: 33–36.
- Кацарова, Р. (1940) „Две одлике родопских помашких напева” (превео са бугарског Љубомир Божиновић), *Музички гласник* 3/4: 37–40.
- Лајовић А. (1934) „Matej Hubad”, *Zvuk* 4: 121–125.
- Манојловић, К. П. [потписано: К. П. М.] (1928) „Саопштења музичких друштава и установа. Јужнословенски Певачки Савез”, *Музика* 1: 30.
- Манојловић, К. (1929–1930) „Јужнословенски Певачки Савез, његове идеје и рад”, *Гласник Музичког друштва „Сипанковић”* 1:1–6; 9: 165–168.
- Манојловић, К. П. (1933) „Свесловенски певачки савез (Поводом изборне скупштине 1 јула 1933 год. У Прагу)”, *Музички гласник* 7: 185–192.
- Милановић, Б. (2011) „Однос сфере државе према певачким удружењима у Србији и Краљевини Југославији”, *Музикологија* 11: 219–234.
- Novak, V. (1934) „Franja Dugan st. О šezdesetogodišnjici rođenja”, *Zvuk* 12: 428–435.
- Новак, В. (1934а) „Витешки краљ Александар I Ујединитељ”, *Музички гласник* 11: 221–222.
- Новак, В (1934б). „Спомен слово одржано на свечаном комеморативном концерту

- Музичког друштва *Сћанковић*, на дан 17–XII–1934”, *Музички гласник* 12: 245–249.
- Osterc, S. (1928) „Kratek pregled operne in koncertne sezone v Ljubljani”, *Музика* 8/9: 246–248.
- Osterc, S. (1933) „Anton Lajovic”, *Zvuk* 8/9: 287–289.
- Pančev, H. (1940) „Beethoven i Bach kao kontrast i dopuna” (preveo sa bugarskog Živko M. Firfović), *Музички гласник* 3/4: 46–49.
- Papandopulo, B. (1934) „Vatroslav Lisinski. U spomen osamdesetogodišnjice smrti osnivača jugoslovenske muzike”, *Zvuk* 6: 201–211; 7: 249–262.
- Петровић, Д., Ђаковић, Б., Марковић Т. (2004) *Прво београдско њевачко друштво: 150 година*, Београд: Галерија САНУ.
- Stojanov, A. (1940) „Музичко стваранје и извођење” (preveo sa bugarskog Ilija Džuvaleković), *Музички гласник* 3/4: 42–46.
- Uredništvo (1929) „Na početku druge godine”, *Музика* 1: 1–3.
- Uredništvo (1935) „Uvodna reč”, *Vesnik Južnoslovenskog pevačkog saveza* 1: 1–2.
- Херцигоња, Н. (1968) „Музиколошки опус Војислава Вучковића”, у В. Перичић (ред.) *Војислав Вучковић, уметник и борац: лик – сећања – сведочанства*, Београд: „Нолит”, 129–161.
- Hercigonja, N. (1972) *Napisi o muzici*, Београд: Уметничка академија, 115–147.
- Cvetko, D. (1939) „Savremena slovenačka muzika”, *Музички гласник* 9: 161–166.
- Švarc, R. (1933) „Josip Slavenski i njegova klavirska dela”, *Zvuk* 5: 167–171.
- Širola, B. (1928) „Из музичког живота. Inostranstvo. Festival Internacionalnog društva za modernu muziku u Frankfurtu krajem lipnja i početkom srpnja 1927”, *Музика* 1: 22–24.
- Škerjanc, L. M. (1933) „Za veće zближење naših kulturnih centara. (Povodom članka Antona Lajovica *O reformi naše muzičke nastave*)”, *Zvuk* 4: 147–148.

Aleksandar Vasić

TWO VIEWS ON THE YUGOSLAV IDEOLOGY IN SERBIAN MUSIC PERIODICALS BETWEEN THE TWO WORLD WARS

(Summary)

This study explores the relationship between the Yugoslav ideology as exhibited in Serbian music magazines published between the two world wars. These are the following journals: *Music* (1928–1929), *Bulletin of the Music Society „Stanković”* (1928–1934, 1938–1941; in January 1931 it was renamed *The Musical Gazette*), *The Sound* (1932–1936), *Herald of the South Slavic Choral Union* (1935–1936, 1938), *Slavic music* (1939–1941) and *Review of Music* (1940). I have excluded the magazine *Musical Gazette* (1922) from consideration because I have already discussed its ideological aspects in an earlier article (2009).

Yugoslav topics in interwar music periodicals are addressed in an ecstatic tone by the music writers and editors (particularly immediately after the foundation of the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes); one also observes open dissent and criticism of undesirable, wasted tendencies. Signs of profound differences with respect to the fundamental aspect of Yugoslav ideology – i.e. on the question of the nature and degree of the unity of nations under the auspices of the ideology, appeared relatively early in these journals. I argue that three elements: open enthusiasm, criticism/polemic and fundamental differences, constituted a framework within

which the Yugoslav ideology was expressed in the Serbian musical periodicals.

The third aspect has proved to be crucial. One could observe two different and even opposing views on the Yugoslav ideology. While some musicians strongly advocated integral Yugoslavism, others wanted the preservation of distinctive national features within this ideology. This division is illustrated by the writings of Croatian composer and ethnomusicologist Božidar Širola and Serbian composer and music critic Milenko Živković. The division in question culminated in the case of the South Slavic Choral Union, which Croatian Choral Union refused to join. Hence, Serbian music periodicals provide an insight into the fundamental ideological and political problem of the Kingdom of Yugoslavia.

Примљено 10. 6. 2014.

Прихваћено за штампу 24. 9. 2014.

Оригинални научни рад